

איפה ישנן עוד נשים

המספרים הקטנים של נשים בכנסת ובממשלה הם תוצאה של הפליה ישירה ועקיפה על בסיס דת ועל בסיס סטריאוטיפים מגדריים המוצאים ביטוי מובהק באתוס הצבאי. מדינת ישראל צריכה לפעול לשוויון מגדרי בפוליטיקה על סמך מחויבותה לפי המשפט הבינלאומי, ובעיקר בשל הערך העקרוני והתועלתני הגלום בכך

פרנסס רדאי

(Inter-Parliamentary Union - IPU):

"Gender equality and women's empowerment have become an integral part of the international political and development agenda, recognized as being at the heart of progress towards the Millenium Development Goals. ... A gender sensitive parliament is a parliament that responds to the needs and interests of both men and women in its composition, structures, operations, methods and work ... in which there are no barriers to women's full participation....

Ultimately, it is a parliament that is more efficient, effective and legitimate."

מדינת ישראל אמנם הכיניסה הסתייגויות לתחולתן של האמנה בדבר זכויות אזרחיות ומדיניות (ICCPR) ושל האמנה בדבר בעיור הפליה נגד נשים לצורותיה (CEDAW) - בנוגע לדין

ישראל ניגשת לבחירות על רקע ההתאחדות של המחנה הימני-דתי-לאומני, המחאה לצדק חברתי וההתרחקות המוצהרת של מפלגת העבודה מדמות "השמאל", בתקופה שהמזרח התיכון בוער ושאינם המלחמה מצוי במרכז סדר היום הפוליטי. בתוך כלל הנסיבות הסבוכות האלו, האם יש מקום להתעסקות בייצוג נשים בפוליטיקה? התשובה היא כן, שהרי השתתפות ניכרת של נשים בפוליטיקה היא רכיב הכרחי בתפקודה של חברה דמוקרטית והיא משליכה על כלל הנושאים החיוניים שקובעים את היציבות של ישראל.

מדינת ישראל יכולה וחיבת להפסיק לסבסד מפלגות המפלגות נשים כמו המפלגות הדתיות המדיניות נשים מרשימותיהן לכנסת. יש לקבוע יעדים ומכסות לנשים במפלגות הפוליטיות

אכן, חשיבות הקשר בין ההשתתפות המלאה של נשים בפוליטיקה ובין השגשוג המדיני, הכלכלי והחברתי הופנמה כעמוד יסוד של תפיסת זכויות אדם. היא תמה מרכזית בסדר היום לשנת 2012 של נציבות זכויות האדם של האו"ם ושל איגוד הפרלמנטים העולמי

פרופ' פרנסס רדאי, נשיאת מרכז קונקורד, מרכז לחקר קליטת המשפט הבינלאומי בישראל בבית הספר למשפטים, המכללה למינהל; מונתה לד"ר של מועצת זכויות אדם של האו"ם

צילום: פלאש 90

מכל קצוות הקשת. כנס חירום נגד הדרת נשים שנערך בכנסת היוצאת בהשתתפות חברות הכנסת

(53%); והן יותר ממחצית מכלל השופטות בישראל. אמנם אפשר להצביע על ייצוג של מנהיגות פוליטיות מובילות בפוליטיקה הישראלית – שלי יחימוביץ' בעבודה, זהבה גלאון במרצ וציפי לבני בתנועה – ומספר נשים משמעותי ברשימות המרכז והש"מאל, אולם אין מדובר במסה קריטית של ייצוג נשי בשני צידי הכנסת או בממשלה. תוצאות הבחירות המקדימות בליכוד (26.11.12) הדגימו במובהק את הייצוג החסר של נשים במפלגת הליכוד, שם בחירת אישה מתחילה רק במקום ה-12 ברשימה, ובאמצעות השריון ייכללו שתי נשים בעשירייה המובילה. מדוע קולן של הנשים המשכילות, השאפתניות והמצליחות של ישראל לא נשמע כראוי בכל המפה של הפוליטיקה ובתפקידי ממשלה? יש הטוענים שהמספרים הקטנים של נשים בכנסת ובממשלה הם

האישי הדתי ולשיפוט דתי – אולם הסתייגויות אלה לא התייחסו להתחייבויותיה של ישראל על פי אמנות אלה להבטיח לנשים את הזכות לשוויון בהשתתפות בפוליטיקה.

מקומן של נשות ישראל בייצוג פוליטי איננו מזהיר. בבחירות האחרונות רק 17.5% מחברי הכנסת הנבחרים היו נשים לעומת ממוצע של 26% ב-OECD, וישראל עומדת במקום ה-67 מבין 144 מדינות לפי סקר של ה-IPU. מבין שרי הממשלה בישראל נשים הן פחות מ-9%, זאת לעומת הממוצע במדינות ה-OECD שעומד על 26%. מספרים נמוכים אלו קשים במיוחד לאור הישגיהן של נשים בישראל בתחומים כלכליים וחברתיים שהם מעל הממוצע במדינות ה-OECD: נשות ישראל הן יותר ממחצית מבעלי תואר בוגר (59%), מוסמך (57%) ודוקטור

שלי יחימוביץ'

זהבה גלאן

המוסיף גורע. השאלה היא אם מבחינה עקרונית ניתן להצדיק מדיניות מגדרית מפלה של מפלגה פוליטית מפני שהיא נובעת מאמונה דתית; האם זכותה של מפלגה לאמץ אידאולוגיה מפלה על סמך הזכות לחרוץ פש הדת והמחשבה או על סמך חופש ההתארגנות וההתאספות? לשאלה זו יש אזכור במישור הביני-לאומי, ואפשר ללמוד ממנו על המצב בישראל. במשפט הבינלאומי מובטחות הזכויות לחופש דת, התארגנות והתאספות ב-ICCPR. אולם זכויות אלו, כמו במשפט הישראלי, אינן מוחלטות; הן כפופות ל"אותן הגבלות הקבועות בחוק, הנחוצות לשמירת... זכויות הזולת וחירויות". בין זכויות הזולת וחירויות עומדת זכותן של נשים לשוויון בייצוג פוליטי ובהשתתפות שווה ומלאה בדמוקרטיה. זכות זו לשוויון אינה מסויגת ואינה נסוגה מפני טענות של חופש דת וחופש התארגנות. ההפך הוא הנכון; אמנת CEDAW דורשת ממדינות שהן צד לאמנה "לשנות את דפוסי ההתנהגות החברתית והתרבותית... המבוססים על רעיון

רק מקרה, חוסר רצון של נשים להיכנס לפוליטיקה או לכל היותר היעדר אמצעים פוזיטיביים לקדם נשים, אך לא של הפליה ממש. אולם ניתוח מעמיק יותר מראה שתופעת המספרים הקטנים נובעת מהפליה – הפליה ישירה והפליה עקיפה – הפליה על בסיס דת והפליה על בסיס סטריאוטיפים מגדריים שיש להם ביטוי מובהק באתוס הצבאי. הפרמטר הראשון של הפליה ישירה הוא הדת. ארבע מבין 13 המפלגות הקיימות הן מפלגות דתיות יהודיות ששלחו לכנסת 23 חברי כנסת ובהם אף לא אישה אחת. זה לא מקרי. יש מפלגות דתיות יהודיות שדוחקות בשיטתיות נשים מרשימותיהן לכנסת מתוך אידאולוגיה דתית. לאחרונה דווח כי הרב שלמה אבינר, מהבולטים ברבני הציונות הדתית, פסק כי אסור להצביע לנשים בבחירות המקדימות במפלגות השונות: "מותר לאישה להיות חברת כנסת? ודאי שלא. מה השאלה. הרי הליכות צניעות קובעות שנשים וגברים צריכים להתרחק. זורקים נשים בקלחת הציבורית, אז מסתכלים עליהן". על כך אין לי דבר להוסיף; כל

**מקומן של נשות ישראל
בייצוג פוליטי איננו מחמיא.
בבחירות האחרונות רק 17.5%
מחברי הכנסת הנבחרים
היו נשים לעומת ממוצע
של 26% ב-OECD, וישראל
עומדת במקום ה-67 מבין 144
מדינות. מבין שרי ממשלה
נשים הן פחות מ-9%**

ציפי לבני

אמנם אפשר להצביע
על ייצוג של מנהיגות פוליטיות
מובילות בפוליטיקה הישראלית -
שלי יחימוביץ' בעבודה,
זהבה גלאון במרצ
וציפי לבני בתנועה -
אולם אין מדובר במסה
קריטית של ייצוג נשי בשני
צידי הכנסת או בממשלה

מאמנת ICCPR וכן מאמנת זכויות האדם האירופי. הפרמטר השני של ההפליה המשפיע על הפר-ליטיקה הישראלית - לעומת הפוליטיקה במדינות OECD האחרות - הוא האתוס הצבאי של כוח פר-ליטי בישראל. מחקרי קשב שפורסמו בנובמבר 2012 בנוגע למבצע "עמוד ענן" מראים שבשעת סיקור מל-חמה נעלמות הנשים ממסכי הטלוויזיה. כשהאידיאל הוא אלוף או יוצא יחידה צבאית מובחרת, פוחת הסיכוי של נשים למשול בחיים האזרחיים. למרות שבירת המחסומים הפורמליים-משפטיים לקליטת נשים לרוב התפקידים והדרגים בצה"ל, נשים אינן מצויות במספרים משמעותיים בדרגים העליונים של הצבא. הדגם הצבאי מטעה ומפלה בהיותו מבוסס על סטריאוטיפים הפוגעים בהזדמנויות של נשים להשתלב בפוליטיקה. אכן, מדובר בסט-ריאוטיפים ולא בדרישות תפקיד מהותיות. הכרעות מדיניות בענייני מלחמה ושלום דורשות שיקול דעת בתחומים רבים ולא רק במונחים צבאיים. הכרעות

נחיתותו או עליונותו של אחד המינים או על תפקי-דים סטריאוטיפיים לגברים ולנשים". ועדת זכויות האדם של האו"ם עמדה על כך שאין להצדיק הפליה נגד נשים גם כשהיא טמונה באמונות מסורתיות או דתיות.

בית הדין האירופי לזכויות אדם נדרש פעמיים - בעניין מפלגה איסלאמית בטורקיה ומפלגת נוצרית בהולנד - לפסוק אם מפלגה פוליטית דתית זכאית על פי חופש הדת או ההתארגנות לנקוט אידאולוגיה מפלה נגד נשים. בשני פסקי הדין קבע בית הדין שהן אינן זכאיות להפלות. בפסק הדין הודן במפלגה הנו-צרית בהולנד, שניתן ביולי 2012, קבע בית הדין האירופי לזכויות אדם כי מניעת זכות פוליטית יסודית מנשים, כגון בחירה כמועמדת של מפלגה, היא פסולה ללא קשר לאמונה הדתית שעליה היא מבוססת. הוא גם קבע שאין חשיבות אם המניעה נקבעה מפור-שות בתקנון המפלגה, ודי בכך שהיא באה לידי ביטוי בפומבי ומבוצעת הלכה למ-עשה. מסקנה זו נבעה לדעת בית הדין מאמנת CEDAW,

**מחקרי קשב שפורסמו
בנובמבר 2012 בנוגע למבצע
"עמוד ענן" מראים שבשעת
סיקור מלחמה נעלמות
הנשים ממסכי הטלוויזיה.
כשהאידיאל הוא אלוף או יוצא
יחידה צבאית מובחרת, פוחת
הסיכוי של נשים למשול
בחיים האזרחיים**

הפוליטיות, גם בין חברי הממשלה. המחויבויות האלו מבוססות על המחויבויות הבינלאומיות של ישראל וגם על עיקרון השוויון החוקתי בישראל. מרכז קונקורד בשיתוף עמותת כ"ץ ומשרד עורכות הדין של ארנה לין החלו להכשיר את הקרקע להגשת תביעה משפטית בנדון ואף נעשתה פנייה מבורכת של מספר ארגונים אשר הגישו בקשה לוועדת הבחירות המרכזית לפסול את יהדות התורה ואת ש"ס כיוון שאינן מתירות לנשים להתמודד ברשימתן. אמנם במאמר זה התבססה הדרישה לשוויון מגדרי בפוליטיקה על מחויבותה של ישראל במשפט הבינלאומי, אך הטעם העמוק והחשוב יותר הוא הערך העקרוני והיתרון התועלתני כאחד בשיתוף נשים בכל הדרגים של קבלת החלטות מדיניות, כלכליות וחברתיות. זו הדרך לתיקון ולאזון במדיניות נשים ובמדיניות חוץ כאחת.

בענייני מלחמה חובקות גם החלטות בעניין הגנת העורף והשגת שלום שאינן תחומם הייחודי של בעלי ניסיון מלחמתי. יתרה מזו, חוזקה של המדינה, במלחמה ובשלום, אינו בכוחה הצבאי בלבד אלא בשגשוג הכלכלי, בחינוך ברמה גבוהה, בסולידריות חברתית, ביחסי חוץ מוצלחים וביצירת בני ברית. בכל אלו אין יתרון סגולי לאלופים בפרט ולגברים בכלל. גם בהכרעות בעניין מלחמה ושלום גרידא לנשים יש מקום על פי הלך המחשבה במישור הבינלאומי. בשנת 2000 קיבלה מועצת הביטחון את החלטה מספר 1325. ההחלטה מדגישה את החשיבות שבשילובן של נשים במניעה וביישום של סכסוכים ובניהול משא ומתן לשלום, שכן מועצת הביטחון הכירה בתרומה הייחודית של פרספקטיבת הנשים. ההפליה נגד נשים במפלגות הפוליטיות בישראל פוגעת בזכויות האדם של נשים ומכרסמת בדמוקרטיה הישראלית. הדרכים שבהן המדינה יכולה וחיבת לשים קץ להפליה ולפגמים אלו הן רבות. אמנת CEDAW מטילה חובה לנקוט את כל האמצעים המתאימים כדי להבטיח את "זכותן של נשים להשתתף בחיים הפוליטיים במדינתן. במסגרת זו מובטחת להן הזכות לבחור ולהיבחר, להשתתף בעיצוב המדיניות ובהוצאתה לפועל, ולהיות שותפות פעילות בממשל הרשמי כמו גם בארגונים לא ממשלתיים ובאיגודים כלכליים. על המדינות החברות באמנה מוטלת החובה לפעול באופן אקטיבי להסרת המכשולים החברתיים, התרבותיים והמסורתיים העומדים בפני נשים והמעכבים את השתתפותן בחיים הציבוריים במדינותיהן". ועדת המומחים לאמנת CEDAW המליצה על שריון של מינימום 30% מהמקומות בפרלמנטים של המדינות החברות כדי להבטיח ייצוג ראוי של נשים בפוליטיקה. ברוב מדינות ה-OECD קיים שריון שכזה על פי חוק או על פי תקנות המפלגות לשם הבטחת ייצוג הולם לנשים.

בכוחה ומחויבותה של מדינת ישראל להפסיק לסבסד מפלגות שמפלגות נשים בהפליה ישירה כמו המפלגות הדתיות המדירות נשים מרשימותיהן לכנסת. בכוחה ומחויבותה לקדם את הייצוג של נשים בכל האמצעים המתאימים – לרבות קביעת יעדים ומכסות לנשים במפלגות הפוליטיות. כמו כן, בכוחה ומחויבותה לערב נשים בכל דרגי קבלת ההחלטות

**מאז דור המייסדים
והחלוצים לקחה האישה
ולוקחת עד ימינו חלק שווה
עם הגבר בעשייה בכל
שטחי החיים ואינה נופלת
מהגבר ביכולתה לעשות כן,
על אף המטלות הנוספות
שהיא נושאת בהן
כרעיה וכאם**

השופטת ש' נתניהו, בג"ץ 104/87